

DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ: UZAKTAN EĞİTİM PROGRAMLARI

Işık AYBAY

Y. Doç. Dr., Uzaktan Eğitim Enstitüsü,
Doğu Akdeniz Üniversitesi, K.K.T.C.
E-posta: isik.aybay@emu.edu.tr
Tel: (392) 630 1484

ÖZET

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (K.K.T.C) Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde faaliyet gösteren Uzaktan Eğitim Enstitüsü bünyesinde EMUOnline programında, üç yıldır lisans ve önlisans öğrencilerine bazı dersler çevrimiçi (online) olarak verilmektedir. Ayrıca, 2002/2003 Akademik Yılı'nda YÖK onayı ile Internet üzerinden Bilgi Yönetimi Önlisans programı öğrenime başlamıştır. Bu bildiriye, EMUOnline ve Bilgi Yönetimi programlarının kazandırdığı deneyimlerin ışığında, üniversitelerimizde çevrimiçi ders hazırlama süreci, gereken destek ekibi ve örgütlenme yapısı, ders sunma süreci, çevrimiçi ders hazırlamada gereken yazılım araçları, ve bunların geliştirilmesi ve kullanımı ile ilgili olarak Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde yapılan çalışmaları aktaracağız. Ayrıca, bu konularda ileride benzer çalışmalarda karşılaşılabilecek kurumsal ve yönetsel sorunlara dikkat çekip, elimizden geldiğince bazı çözüm önerileri sunmaya çalışacağız.

Anahtar Sözcükler: Uzaktan eğitim, Çevrimiçi eğitim, Internet üzerinden eğitim.

ABSTRACT

An online education program called EMUOnline is run at the Eastern Mediterranean University, located in the Turkish Republic of Northern Cyprus for the last three years, under the Distance Education Institute, in which some university courses are taught asynchronously over the Internet. In addition to this, a new two-year Information Management degree program has been started over the Internet in the 2002/2003 Academic Year with the approval of the Turkish Higher Education Council. In this paper, considering the experience gained by the EMUOnline and Information Management programs, the online course preparation process, the technical support team, the organizational structure, the course delivery process, and the software packages needed for online education, applied at the Eastern Mediterranean University shall be listed. Then, problems that can be faced with in similar programs shall be stated and some solution approaches for those problems shall be discussed.

Keywords : Distance education, Online education, Internet-based education.

GİRİŞ

Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ), 1998 yılından başlayarak, özellikle Internet üzerinden asenkron uzaktan eğitimin gelişme çizgisini dikkate alarak, bu konuda yürütülecek çalışmaları koordine etmek üzere yeni bir akademik örgütlenme arayışına başlamıştır. DAÜ Senatosu, 2000 yılı başında, DAÜ öğrencilerine ve üniversite dışına verilecek uzaktan eğitim derslerinin çalışmalarını yürütmek üzere DAÜ Uzaktan Eğitim Enstitüsünün kurulmasına karar vermiş ve Enstitü 2001 yılında K.K.T.C. hükümetinin onayı ile resmen kurulmuştur.

Uzaktan Eğitim Enstitüsünün destek ve gözetiminde, 2000/2001 Akademik Yılı Sonbahar Dönemi'nden başlayarak, DAÜ lisans ve önlisans programlarındaki bazı dersler, öğrencilere çevrimiçi olarak verilmeye başlanmıştır. EMUOnline adı verilen bu program, içinde bulunduğumuz 2002/2003 Akademik Yılı İlkbahar Dönemi'nde altıncı dönemine girmiştir (Aybay 2002, EMUOnline Web sayfası, 2003).

EMUOnline programı, ve bu programla aynı zamanda başlayan ve İngilizce öğreniminde %20 oranında çevrimiçi eğitim desteği öngören DAÜ Hazırlık Okulu 'Esnek Öğrenim Projesi', DAÜ'nün çevrimiçi eğitim konusunda ilk deneyimlerini oluşturmuştur. Halen bunlara ek olarak DAÜ Yabancı Diller Okulu'nun öğretim elemanları için CCTD sertifika programının bir bölümü de çevrimiçi olarak verilmektedir.

DAÜ Uzaktan Eğitim Enstitüsü, 2002/2003 Akademik Yılı'nda da YÖK tarafından onaylanan Internet üzerinden Bilgi Yönetimi Önlisans programını başlatmıştır (Bilgi Yönetimi Web sayfası, 2003).

Son yıllarda, çevrimiçi eğitsel desteğin normal yüzyüze eğitim programlarını yürüten üniversite öğrencilerinin de kullanımına açılması için girişimler yapılmaktadır. Bu girişimler, öğretene değil, öğrenciye

merkezli, yaratıcı ve problem çözmeye dayalı eğitim yöntemlerinin kullanılması için sürdürülen yenilikçi çalışmalarla da çakışmaktadır (Tam, 2000, Thompson v.d., 2003).

Örneğin, ABD’de Massachusetts Institute of Technology (MIT), verilen derslerin tümü için, sadece kendi öğrencilerine değil, Internet üzerinden ulaşabilecek herkese açık olacak şekilde derslere çevrimiçi destek sağlayacak OpenCourseWare adlı yeni bir projeyi yürürlüğe koymuştur (MIT OpenCourseWare web sayfaları, 2003).

Bu gelişmelere koşut olarak, DAÜ Uzaktan Eğitim Enstitüsü ‘Online Ders Destekleme İnisyatifi’ adı verilen bir projeyi 2003 yılı başında devreye koymuştur. Bu projede amaç, yüzyüze verilen derslerde öğrencilere yardımcı olacak ek materyal üretilmesi ve örnek sorular ve anlatılan konuları açıklayıcı bilgiler içeren bu ek materyalin Web üzerine konarak tüm Türk üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin kullanımına sunulmasıdır.

Bu bildiriye, öncelikle EMUOnline ve Bilgi Yönetimi programlarının kazandırdığı deneyimlerin ışığında, üniversitemizde çevrimiçi ders hazırlama süreci, gereken destek ekibi ve örgütlenme yapısı, ders sunma süreci, çevrimiçi ders hazırlamada gereken yazılım araçları, ve bunların geliştirilmesi ve kullanımı ile ilgili olarak Doğu Akdeniz Üniversitesi’nde yapılan çalışmaları aktaracağız. Daha sonra, bu konularda ileride benzer çalışmalarda karşılaşılabilecek kurumsal ve yöntemsel sorunlara dikkat çekip, elimizden geldiğince bazı çözüm önerileri sunmaya çalışacağız.

AMAÇ

Bu makalenin ana amacı, yüksek okullarda okuyan gençlerimizin sayısını arttırmaya, ve yüksek öğrenim veya lisansüstü öğrenim olanağı bulamamış yurttaşlara daha yaygın eğitim hizmeti vermek için geliştirilmesi gerektiğine inandığımız çevrimiçi uzaktan eğitim konusunda, EMUOnline ve Bilgi Yönetimi programlarını yürütmemizin getirdiği üç yıllık deneyimimizi aktarmak, bu konuda uygun kurumsal örgütlenme, eleman bulunması ve yetiştirilmesi konularına değinmek, çevrimiçi ders hazırlama ve sunma süreçlerindeki yaklaşımımızı aktarmak, ve karşılaşılan bazı sorunlar ile bunların çözüm önerilerini bu konuda çalışanlara sunmaktır.

SORUN

K.K.T.C.’de üniversite sayı ve kapasitelerinin yeterli olması sayesinde oldukça yüksek bir yüksek öğrenime devam yüzdesi olmasına karşın, Türkiye’de yüksek öğretimde okullaşma oranı ne yazık ki istenen düzeye ulaşamamıştır. Genç nüfusun ülke nüfusu içindeki payının giderek artması, 8 yıllık temel eğitimin yürürlüğe girmesi, buna karşılık üniversite sayısının ve yüksek öğretim programları sayısının istenen hızda artmaması nedeniyle, acil önlem alınmazsa, yüksek öğrenime devam edemeyenlerin oluşturduğu ‘küsünlerin’ sayısı önümüzdeki yıllarda giderek artacaktır.

Buna ek olarak, bir iş yerinde çalışmakta olan, ve çalıştığı alanda bilgisini geliştirmek veya lisansüstü öğrenim görmek isteyen kişiler de önlerindeki kapıların kapalı olduğunu görmekte dirler.

Türkiye’de yüksek öğretim sorumluluğunu üstlenmiş olan üniversite ve yüksek okulların sayılan eksiklerin en azından bir kısmını kapatılabilecek olan uzaktan eğitim konusundaki gelişmelerin dışında kalmaması, aksine, içinde yer alarak bu yeni alanda başlatılacak denemelerle bilgi birikimi ve deneyimli eleman yetişmesi için katkıda bulunması şarttır.

Ayrıca, üniversitelerde verilmekte olan derslerin günümüz koşullarına uygun olarak Web sayfalarının hazırlanması, bu sayfalara dersin daha kolay kavranmasını sağlayacak görsel malzeme, örnek problemler ve çözümleri, Internet üzerinde konu ile ilgili kaynaklara bağlantılar gibi destekleyici bilgilerin konması gereklidir.

YÖNTEM

DAÜ’de üç yıldır Uzaktan Eğitim Enstitüsü koordinasyonu altında yürütülmekte olan EMUOnline programında, üniversitenin değişik fakülteleri ve yüksek okullarından bazı dersler çevrimiçi eğitim yolu ile öğrencilere verilmektedir. Programda, içinde bulunduğumuz 2002/2003 Akademik Yılı İlkbahar Dönemi’ne kadar altı dönemde çeşitli fakültelerden toplam 10 ders 33 kere, toplam 1417 öğrenciye çevrimiçi olarak verilmiştir. Bu derslerin dökümü aşağıda Tablo-1’de yer almaktadır.

Tablo-1 EMUOnline dersleri

Ders	Bölüm	Öğretim Üyesi
CMPE-231 Data Structures	Bilgisayar Mühendisliği	E. Başar
MGMT-407 Total Quality Man.	İşletme	Ö. Yağız
ECON-431 Gender and Devel.	Ekonomi	F.G. Lisaniler
ARCH-322 Hist. of Arch. IV	Mimarlık	I. Lerner
ARCH-509 Analysis Tech.	Mimarlık	U. Dağlı
ARCH-329 History of Cyprus	Mimarlık	N. Yıldız
ARCH-348 Solar Control	Mimarlık	E. Aksugur
CE-475 Space Civil Eng.	İnşaat Mühendisliği	C. Toklu
CSIT-321 Man. Info. Sys.	Bilgisayar Teknoloji Yüksek Okulu	C. Yetkili
CSIT-444 Web Design	Bilgisayar Teknoloji Yüksek Okulu	Y. Özden

Yukarıda sıralanan derslerin çevrimiçi içeriklerinin hazırlanması, ilgili öğretim üyesi ile Uzaktan Eğitim Enstitüsü'nden bir öğrenci asistanın yer aldığı ekiplerce gerçekleştirilmiştir. Bu ekipler, çoğunlukla kelime işlemci programları ile hazırlanmış ders notlarını HTML diline çevirerek ASP dokümanlarına dönüştürmüştür. Ayrıca ardışık saydamlardan oluşan sunumlar, animasyonlar, taranan fotoğraf ve diyalog ile video klipler gibi ek multimedya materyal de ders asistanları veya Enstitü özel tasarım gruplarınca çeşitli kişisel bilgisayar paket programları kullanılarak hazırlanmıştır.

Derslerin web sayfalarında ilk seviyelerde ortak bir arayüz kullanması gerektiğine karar verilerek EMUOnline ana sayfasının ve derslerin üst seviye sayfalarının ortak tasarımı yapılmıştır. Bu sayfalarda ileri ve geri gitmeyi kolaylaştıran tuşlara yer verilmiş, ortak yan çerçevedeki tuşlarla da sayfalar arasında dolaşmaya (navigasyon) kolaylık getirilmiştir. Bazı öğrencilerin sayfalara yerleşke dışından, Internet servis sağlayıcıları üzerinden ulaşmak isteyebileceği dikkate alınarak, ana sayfa ve üst düzey sayfalarda grafik karakter kullanımı en aza indirilmiştir.

Web sayfası tasarımı ve arayüz hazırlama konusunda Yüksek Öğretim Kurulu'na bağlı olarak kurulan Enformatik Millî Komitesi'nin yayınladığı çevrimiçi dersler için tasarım kılavuzuna (EMK İlkeler Web Sayfası, 2003) ve bu konuda yayınlanmış kitaplara başvurulmuştur.

Uzaktan Eğitim Enstitüsü bünyesinde EMUOnline programı için çeşitli destek ekipleri oluşturulmuştur. Bu ekipler arasında :

- Web ve grafik tasarımı,
- ASP ve veritabanı tasarımı ve
- Multimedya destek ekipleri programın başlatılmasında ve yürütülmesinde önemli rol oynamışlardır.

Her ekip, konularında bilgili ve deneyimli bir veya iki asistan ile, iki ile altı arasında öğrenci asistandan oluşmuştur.

Programın başında, çevrimiçi ders verecek öğretim üyelerine Web sayfası tasarımı gibi bazı kısa kurslar verilmesine rağmen, programda ders veren hemen tüm öğretim üyeleri kişisel bilgisayar kullanımı konusunda yeterli ve deneyimli kişilerden oluşmuştur.

Derslerin sunuluşunda ise bir öğrenci asistan kayıt işlemleri, sınıf listelerinin oluşturulması, öğrencilere kullanıcı adı ve şifre verilmesi, dersle ilgili açıklamaların hazırlanıp Web sayfalarına konması gibi işleri yürütmüştür. Öğretim üyeleri, öğrencilerle Internet üzerinden yapılan canlı tartışma (chat) oturumlarını düzenleyerek yönetmişler, ayrıca tartışma bültenlerinde (discussion board) yönlendirilmiş tartışmalar başlatmış, ve öğrencilerin çevrimiçi olarak geliştirdikleri ödev ve projeleri değerlendirmişlerdir.

Bazı derslerde ders notları ve ek materyal dönem içinde bölüm bölüm öğrencilere açılırken, bazı derslerde dönem başında tüm bölümler ders Web sayfalarına konmuştur.

Dönem başında Enstitü asistan ve öğrenci asistanları tarafından arzu eden öğrencilere 3 saatlik temel bilgisayar kullanımı eğitimi ve tüm öğrencilere en az 2 saatlik çevrimiçi etkileşimli tartışma programları eğitimi verilmiştir.

Bazı EMUOnline derslerinde öğretim üyeleri, öğrencilerin yerleşkede olmalarından yararlanarak, haftada bir veya iki haftada bir 45 dakika kadar yüzyüze tartışma saatlerinde öğrencileri ile bir araya gelmişlerdir. Öğrenciler de yerleşkede bulunmanın avantajını kullanarak, ilgili öğretim üyelerini ofislerinde ziyaret ederek bazı konuları yüzyüze danışma ve tartışma şansı bulmuşlardır.

Program süresince ders veren öğretim üyeleri ile her dönem en az iki genel toplantı yapılmıştır. Bu toplantılarda ders materyallerindeki eksiklikleri gidermede yardımcı olacak ve ders hazırlama sürecini kısaltarak çevrimiçi derslerin kalitesini arttıracak yazılım destek paketleri üzerine görüş alışverişi yapılmış, ayrıca öğrencilerle dersi veren öğretim üyeleri, ve ders verenlerle öğrenci asistanlar ve Enstitü arasında gözlenen iletişim sorunları, bunların nedenleri ve çözüm yolları irdelenmiştir.

DAÜ Üniversite Yönetim Kurulu, DAÜ öğrencilerinin EMUOnline programı çerçevesinde lisans programlarında 40 dersten en çok 4 tanesini, önlisans programlarında da 20 dersten en çok 2 tanesini alabileceğine karar vermiştir.

Bilgi Yönetimi programı yerleşke dışı öğrencilere yönelik olduğundan, programın başında öğrenciler Kıbrıs'a davet edilerek bir haftalık bir uyum (oryantasyon) programına katılmışlardır. Bu programda öğrencilere programın amaçları ve alacakları dersler hakkında bilgi verilmiş, Internet erişimi ve temel bilgisayar kullanımı bilgileri aktarıldıktan sonra, programın etkileşimli çalışabilmesi için önem taşıyan karşılıklı tartışma oturumları ve tartışma bültenlerinin kullanımı için ayrıntılı açıklamalar yapılmış, ayrıca öğrencilerin birbirleri ile ve ders veren öğretim elemanı ve asistanlarla tanışmaları sağlanmıştır.

BULGULAR

EMUOnline ya da Bilgi Yönetimi benzeri bir programın başarı ile uygulanabilmesi için DAÜ'de kullanılan Uzaktan Eğitim Enstitüsü benzeri, sadece bu tür programlarla ilgilenecek bir kurumsal organizasyonla işe başlanması şarttır.

Açılacak ilk dersleri verecek öğretim üyelerinin rahat bilgisayar kullanabilen, Internet üzerindeki kaynaklara ulaşip derslerinde bunlara yer verebilen ve orta düzeyde de olsa Web sayfası tasarımı ve kelime işlemciler konusunda bilgili kişilerden seçilmesi yerinde olacaktır.

Bu tür programların başlatılabilmesi için çevrimiçi ders tasarımında iki ayrı yaklaşım söz konusudur :

1. Kullanılacak ana sayfa ve diğer sayfaların tasarımını, temel çerçeve yapılarını, sayfalar arası geçişlerde kullanılacak menü ve ikonları ilgili enstitünün ve üniversitenin kaynakları ile hazırlamak. Bu yöntem seçilirse, enstitünün Web ve grafik tasarımı, programlama ve veritabanı konularında yeterli sayıda eleman bulması gerekeceği gibi, deneyim eksikliği nedeniyle hata yapma ve çalışmaları istenen sürede bitirememeye riskleri de artacaktır.
2. Çevrimiçi uzaktan eğitim için dünyada program geliştiren ve satan bir şirketle anlaşarak, tümüyle onların paketlerine bağlı bir sürece girmek. Bunun için öncelikle üniversitenin ilgili program paketinin satın alınması için önemli bir kaynak ayırması gereklidir. Ayrıca uygulamada satın alınan pakete bağımlı kalınacağından, tasarım konusunda deneyimli eleman yetiştirilemeyecektir.

Son yıllarda çevrimiçi ders tasarımı paket programı satan şirketlerin bazıları tekelleşmeye varacak düzeyde piyasaya hakim olmayı başarmışlardır. Yakın zamana kadar bu şirketlerin programlarını üniversiteler yılda birkaç bin Amerikan Doları vererek kullanabilirken, son fiyat değişiklikleri ile bu miktar onbinlerce Dolara çıkmıştır (Young, 2002). Özellikle ders alan öğrenci sayısına bağlı olarak ücretlendirme yapılması üniversiteleri zor durumda bırakmıştır.

Çevrimiçi ders tasarımı konusunda DAÜ, birinci seçeneği tercih etmiştir. Ülkemizde çevrimiçi ders tasarımı için ODTÜ'nün geliştirdiği ve satmaya başladığı NetClass yazılımından sonra (Yalabık vd. 2002), DAÜ de kendi geliştirdiği EMU-LMS paketi ile canlı tartışma ve tartışma listeleri programları, tarih denetimli açıklamalar, çevrimiçi sınav yaratma ve değerlendirme paketleri ve kayıt ve öğrenci izleme sistemlerini desteklemektedir (Dağ 2003). Belki bundan da önemlisi, biraraya gelen bu konuda deneyimli genç ve enerjik bir ekip ve bu ekibin tasarım konusunda edindiği bilgi birikimidir.

DAÜ'nün tercihini destekleyen yeni gelişmelerden biri de ABD'de Stanford University ve University of California at Berkeley'in başını çektiği, şirketlere karşı çevrimiçi ders materyalleri oluşturabilmek için bağımsız ve açık yazılım geliştirmeyi amaçlayan Open Knowledge Initiative olmuştur. Bu oluşum, DAÜ olarak bizim duyduğumuz şirketlere bağımlı olma ile ilgili kaygıları paylaşmaktadır.

EMUOnline programında verilen derslerin bazıları aynı dönem içinde hem çevrimiçi, hem de yüzyüze gruplarda açılmıştır. Dönem sonunda verilen harf notlarına bakıldığında, çevrimiçi ve yüzyüze grup notları arasında genel olarak önemli bir fark olmadığı gözlenmiştir. Ancak ilk dönem verilen CMPE-231 dersinde dört gruptan birini oluşturan çevrimiçi grubun genel not ortalamasının diğer grupların (100 üzerinden) 5 not üstünde olduğu dikkati çekmiştir (Aybay, 2002).

Öğrencilerin EMUOnline dersleriyle ilgili olarak doldurdıkları anketler, EMUOnline programının başarılı olarak nitelendiğini, öğrencilerin çevrimiçi ders almayı yeni teknolojinin yakından izlenmesi açısından önemli bulduklarını ve genel olarak programdan memnun olduklarını göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de yüksek okullaşma oranının artırılması için, çevrimiçi lisans, önlisans ve lisansüstü derslerinin çeşitli üniversitelerde deneme niteliğinde verilmesi ile, hem bu konuda deneyimli çekirdek gruplar oluşturulabilecek, hem de ileri teknolojinin eğitim sürecinde kullanımı konusunda ciddi bir bilgi birikimi sağlanabilecektir.

EMUOnline ve Bilgi Yönetimi benzeri uzaktan eğitim projelerinin üniversitelerde yaygınlaştırılabilmesi için Yüksek Öğretim Kuruluna ve bu kurula bağlı olarak görev yapmakta olan Enformatik Milli Komitesine üniversitelerin çevrimiçi ders hazırlama ve sunma deneyimlerini paylaşabilmesi ve hazırladıkları çevrimiçi ders tasarımı programlarını paylaşmalarının sağlanması için önemli koordinasyon görevleri düşmektedir.

Çevrimiçi ders tasarımı konusunda yeterli (en az 1, mümkünse 2 yıl) deneyimi kazanan üniversitelerin, iki yıllık önlisans programlarından başlayarak, ağırlıklı olarak çevrimiçi yöntemlerle verilecek diploma programları açmaya yönelmesi gereklidir. Bu konuda Türkiye’de ilk kez 2001/2002 Akademik Yılı’nda Eskişehir Anadolu Üniversitesi, İnternet üzerinden iki yıllık Bilgi Yönetimi programını açmıştır. Daha sonra, Sakarya Üniversitesi, Doğu Akdeniz Üniversitesi ve Mersin Üniversitesi 2002 yılı ÖSS kitapçığına giren İnternet üzerinden önlisans programları başlatmışlardır. Diğer üniversitelerimizin de gerekli alt yapı ve kurum içi organizasyonları tamamlayarak bu tür programlar başlatmaları yararlı olacaktır. Yeni program tasarlayacak öğretim üyelerinin yönetsel sorunlar için Suzanne Levy’nin makalesine (Levy, 2003), başlatıkları programları değerlendirmek isteyenlerin de Alfred P. Rovai’nin makalesine (Rovai, 2003) başvurmalarını öneririz.

Öte yandan, öğrenen merkezli ve problem tabanlı eğitime geçiş için üniversitelerimizde 5 yıl içinde tüm derslerin İnternet üzerinden ulaşılabilecek şekilde Web sayfalarının düzenlenmesi gerektiğine inanıyoruz. Bu sayfalarda dersin içeriği, işlenişi, öğrencilerin uyması gereken kurallar, notlamanın nasıl yapılacağı, ödevler, projeler ve öğrencilerin bilgi düzeylerini ölçmelerine yardımcı olacak çevrimiçi kısa sınavlar yer almalı, ayrıca konu ile ilgili İnternet üzerinde yer alan kaynaklara bağlantılar verilmelidir. Bu konuda Doğu Akdeniz Üniversitesi, daha önce belirttiğimiz gibi, çalışmalara başlamıştır.

TEŞEKKÜR

Makalemizin sonunda, EMUOnline ve Bilgi Yönetimi programlarının gerçekleşmesinde katkısı olan tüm DAÜ Uzaktan Eğitim Enstitüsü elemanlarına, programlarda gönüllü olarak ders veren DAÜ öğretim üyelerine ve ders olarak programları destekleyen ve önemli yapıcı eleştirilerle programların gelişmesine katkıda bulunan öğrencilerimize teşekkürü borç biliriz.

KAYNAKÇA

- Doğu Akdeniz Üniversitesi EMUOnline ana web sayfası: <http://emuonline.emu.edu.tr> , 2003.
Doğu Akdeniz Üniversitesi Bilgi Yönetimi ana web sayfası: <http://by.emu.edu.tr> , 2003.
Enformatik Milli Komitesi web sayfaları: <http://www.ii.metu.edu.tr/EMK/ilkeler.htm> , sayfaların son ziyaret edildiği tarih: 5/5/2003.
MIT OpenCourseWare web sayfaları: <http://web.mit.edu/ocw> sayfaların son ziyaret edildiği tarih: 5.5.2003.
Aybay I., “Doğu Akdeniz Üniversitesi EMUOnline Deneyimi”, Uluslararası Yaygın ve Uzaktan Eğitim Kongresi, Eskişehir, Mayıs 2002.
Başaran, Yalabık N. ve Kızıloğlu U., ‘NetClass: A Multilingual Web Based Learning Management Tool’, ISICIS-XVII, Orlando, Florida, USA, 2002.

- Dağ O.O. ve Aybay I., 'A Learning Management System Developed at the Eastern Mediterranean University', TOJET Dergisi, Nisan 2003.
- Levy S., 'Six Factors to Consider when Planning Online Distance Learning Programs in Higher Education', Online Journal of Distance Learning Administration, Vol. VI, no. 1, Spring 2003.
- Rovai A.P., 'A Practical Framework for Evaluating Online Distance Education Programs', Internet and Higher Education, No. 6, pp. 109-124, 2003.
- Tam M., 'Constructivism, Instructional Design, and Technology: Implications for Transforming Distance Learning', Educational Technology and Society 3(2), 2000.
- Thompson S.D. vd., 'Assessing Critical Thinking and Problem Solving Using a Web-based Curriculum for Students', Internet and Higher Education, No. 6, pp. 185-191, 2003.
- Young J.R., 'Hybrid Teaching Seeks to End the Divide Between Traditional and Online Instruction', The Chronicle of Higher Education, 22.3.2002.